

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

БОЖКО Яна Олександрівна

УДК 351.83:331.5-056.26]:005.591.6](477)

**МЕХАНІЗМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ
ЗАЙНЯТОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

КИЇВ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії державного управління при Президентові України.

Науковий керівник – доктор наук з державного управління, доцент
ПЕТРОСЬ Ольга Михайлівна,
директор Інституту експертно-аналітичних та наукових досліджень Національної академії державного управління при Президентові України.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, доцент
ДУБИЧ Клавдія Василівна,
Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України Міністерства соціальної політики України, професор кафедри публічного управління та адміністрування;

кандидат наук з державного управління
МОРОЗОВА Наталія Геннадіївна,
Державна служба статистики України, заступник директора департаменту поширення інформації та комунікацій – начальник управління поширення інформації та зовнішніх комунікацій.

Захист відбудеться *11 листопада 2020 року о 14 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.810.02 Національної академії державного управління при Президентові України за адресою: 03057, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 20, к. 212.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії державного управління при Президентові України (03057, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 20).

Автореферат розісланий *9 жовтня 2020 року*.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

М. Г. Цедік

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасна політика щодо осіб з інвалідністю у цивілізованому світі є результатом розвитку суспільств протягом останніх кількох століть і визначається рівнем соціально-економічного, духовного й політичного розвитку держави та її інститутів, прийняттям міжнародних стандартів гарантії прав осіб з інвалідністю на працю.

В Україні політика стосовно осіб з інвалідністю довгий час ґрунтувалася на принципах ізоляції і матеріальної компенсації, що породило незнання суспільством їхніх проблем, невідповідність матеріально-технічної, соціальної, фінансової і правової бази для їх розв'язання та неготовність самих осіб з інвалідністю до активної життєвої позиції. У цілому така ситуація є відображенням умов життя і соціально-економічної політики, що проводилась у різні часи.

За інформацією Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2019 р. в Україні проживали 2,7 млн осіб з інвалідністю (без урахування Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих районів Донецької і Луганської областей). Із них представників I групи – 222,3 тис. осіб, II групи – 900,8 тис. осіб, III групи – 1 млн 416,0 осіб.

Однією з найгостріших проблем для осіб з інвалідністю в нашій державі є безробіття. Тому працевлаштування цієї категорії населення є актуальним питанням. На заваді в пошуку роботи стоять фізичні бар'єри, певні проблеми для професійної інтеграції створюють і розбіжності в законодавстві, неоднозначне ставлення суспільства до осіб з інвалідністю та ін. Крім того, держава делегує значну частину відповідальності за розв'язання проблем зайнятості осіб з інвалідністю роботодавцям, одночасно обмежуючи обсяги їх фінансової і податкової підтримки. Наслідком недосконалого законодавства, що регулює ці питання, є незацікавленість у прийомі на роботу осіб з інвалідністю.

Проблему ускладнюють повільне економічне зростання і демографічна ситуація: на тлі низької народжуваності і загального старіння населення дедалі важче стає утримувати людей, які перебувають під опікою держави. Крім того, новим викликом стало зростання кількості осіб з інвалідністю з числа учасників операції Об'єднаних сил (далі – ООС) на Сході України, які отримали інвалідність під час виконання ними військового обов'язку і потребують додаткового захисту у сфері праці та зайнятості. Підтримки в працевлаштуванні потребують і особи з інвалідністю, які виїхали із зони проведення ООС.

Дослідження зазначеної теми також зумовлено потребою подальшої імплементації у вітчизняне законодавство міжнародних стандартів забезпечення прав осіб з інвалідністю у сфері зайнятості в контексті сучасних глобалізаційних викликів та посилення євроінтеграційних процесів в Україні.

У цих умовах набуває актуальності завдання розроблення і теоретико-методологічного обґрунтування механізмів модернізації державної політики та осучаснення механізмів забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю.

Важливе значення для дисертаційного дослідження мають праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені вивченню загальних проблем теорії

та практики державного управління: Г. Атаманчука, В. Бакуменка, О. Васильєвої, В. Голубь, В. Гошовської, І. Дробот, Г. Дмитренко, І. Іванова, В. Князева, І. Розпутенка, П. Ситника, В. Скуратівського, В. Тертички, В. Трощинського, Н. Ярош та ін.

На сьогодні як в Україні, так і у світі існує низка досліджень, у яких безпосередньо або опосередковано розглядається проблема сприяння зайнятості осіб з інвалідністю. Зокрема, теоретико-методологічним підґрунтям дослідження проблеми сприяння зайнятості осіб з інвалідністю як об'єкта соціальної політики стали праці К. Гріффін, Н. Коляденко, М. Кравченко, Н. Кризини, Е. Лібанової, Н. Лунт, О. Палій, О. Петроє, В. Петюха, П. Торнтон, О. Хемміс та ін.

Над розробкою пріоритетних напрямів державного регулювання процесів зайнятості осіб з інвалідністю працюють І. Верховод, Г. Гаврюшенко, О. Заярнюк, О. Іванова, О. Кочемировська, О. Лесько, Н. Маліновська, В. Манько, К. Міщенко, М. Олівер, Т. Семигіна та ін.

Правові, економічні, психологічні та інші аспекти зайнятості осіб з інвалідністю висвітлюють К. Барнес, В. Бодров, Л. Бондарчук, Р. Дрейк, Т. Кір'ян, В. Кокерхем, М. Коротеєв, Е. Лібанова, Ю. Маршавін, Н. Олійник, П. Хант, А. Шевцов та ін.

Питання формування публічної служби, зокрема й зорієнтованої на людей з особливими потребами та їх соціальну підтримку у сфері надання електронних послуг, розглядають О. Карпенко, В. Куйбіда та ін.

Водночас доцільно зауважити, що, незважаючи на увагу вчених до означеної проблематики та її актуальність, питання сприяння зайнятості осіб з інвалідністю залишається недостатньо дослідженим: бракує спеціальних розвідок з означеної тематики, нагальною є потреба розробки сучасних науково обґрунтованих механізмів державної політики щодо забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю в умовах формування ринкової економіки і процесів демократизації суспільства в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження проводилось у межах комплексного наукового проекту Національної академії державного управління при Президентові України (далі – НАДУ при Президентові України) «Державне управління та місцеве самоврядування» (ДК № 0199U002827) у рамках науково-дослідної роботи Інституту експертно-аналітичних та наукових досліджень за темою «Стан та перспективи розвитку науки державного управління» (ДР № 0118U000633) і науково-дослідних робіт кафедри соціальної і гуманітарної політики за темами: «Соціальне самопочуття населення України: регіональні виміри» (ДК-ОК № 0108U002015) та «Дослідження концептуальних основ державної політики в соціогуманітарній сфері як напряму для професійної діяльності фахівців публічного управління» (ДК-ОК № 0109U003004). Роль автора у виконанні вказаних вище НДР полягала в дослідженні проблем та механізмів модернізації державної політики щодо зайнятості осіб з інвалідністю, а також відповідного зарубіжного досвіду й аналізу можливостей його впровадження в Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретико-методологічне обґрунтування державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю та розробка механізмів її модернізації в Україні.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі *завдання*:

- розкрити основні поняття і концепції моделей інвалідності в системі наукових досліджень та конкретизувати термінологічний апарат, запропонувавши авторські визначення ключових понять за темою дослідження;
- з'ясувати теоретико-методологічні засади державної політики зайнятості осіб з інвалідністю шляхом аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових джерел;
- висвітлити міжнародні стандарти та механізми забезпечення прав осіб з інвалідністю у сфері зайнятості з метою подальшої імплементації в Україні;
- систематизувати організаційно-правові механізми забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю в Україні для визначення пріоритетних напрямів її модернізації;
- проаналізувати соціально-економічний та соціально-психологічний стан забезпечення гарантій зайнятості осіб з інвалідністю, виявити об'єктивні та суб'єктивні бар'єри на шляху їх працевлаштування;
- узагальнити кращий досвід зарубіжних країн із державної політики щодо зайнятості осіб з інвалідністю та визначити можливості його впровадження в Україні;
- розробити й обґрунтувати шляхи вдосконалення механізмів модернізації державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю в Україні та надати практичні рекомендації щодо їх запровадження.

Об'єкт дослідження – державна політика зайнятості.

Предмет дослідження – механізми модернізації державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю в Україні.

Методи дослідження. Для реалізації мети та завдань дисертаційної роботи використано комплекс взаємодоповнюючих загальнонаукових і спеціальних підходів та методів. Фундаментальну методологію, застосовану в дослідженні, становлять загальнонаукові методи – діалектико-матеріалістичний, системний, ситуаційний, історичний, порівняльний, структурно-функціональний, прогнозування та методи емпіричних досліджень – спостереження, порівняння.

Діалектичний підхід дав змогу встановити причинно-наслідкові зв'язки в процесі аналізу проблем державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю; об'єктивістський і конструктивний – застосовано під час вивчення понятійно-термінологічного апарату дослідження; системний – використано для порівняння державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю в різних зарубіжних країнах, що дало змогу розкрити загальні принципи модернізації державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю.

Під час вивчення, аналізу й узагальнення матеріалів, наукового обґрунтування теоретичних положень і висновків, розробки практичних пропозицій та рекомендацій застосовано діалектичний метод пізнання реальної

дійсності, що передбачає зв'язок теорії та практики, взаємодії зовнішнього і внутрішнього, об'єктивного й суб'єктивного.

Методи аналізу і синтезу були провідними під час усієї роботи, починаючи від аналізу фактичного матеріалу для дослідження, вивчення праць науковців та нормативної й емпіричної баз до обґрунтування висновків.

Для теоретичного узагальнення комплексного механізму державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю та формування висновків було задіяно метод індукції.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правові акти, міжнародні документи, що стосуються забезпечення прав осіб з інвалідністю, матеріали Державної служби статистики України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України й інших органів публічної влади та організацій недержавного сектору, наукові праці зарубіжних і вітчизняних учених.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання в галузі державного управління – теоретико-методологічного аналізу державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю та обґрунтуванні на цій основі пріоритетних механізмів її модернізації з метою забезпечення особам з інвалідністю в Україні умов щодо реалізації їх прав у сфері праці.

Конкретні положення, що визначають наукову новизну отриманих результатів, полягають у тому, що в роботі:

уперше:

– здійснено теоретичне обґрунтування комплексного механізму модернізації державної політики регулювання зайнятості осіб з інвалідністю, заснованого на: 1) поєднанні функціонуючих на засадах узгодженої взаємодії та відповідності міжнародним стандартам механізмів соціального захисту осіб з інвалідністю та механізмів державного регулювання зайнятості населення (організаційно-правового, соціально-економічного й соціально-психологічного); 2) ціннісних засадах соціальної моделі інвалідності та відповідних їй цілях, принципах, завданнях і напрямках державної політики; 3) критеріях (політичних, фінансових, кадрових, інформаційних та освітніх) оцінювання державної політики для забезпечення гарантій соціального захисту й рівних прав у сфері праці та зайнятості осіб з інвалідністю в Україні;

– розроблено структурно-функціональну схему запровадження комплексного механізму модернізації державної політики зайнятості осіб з інвалідністю в Україні шляхом імплементації кращих організаційно-правових та соціально-економічних стандартів для підвищення її дієвості й результативності в усуненні/мінімізації існуючих бар'єрів, створення умов для забезпечення високих соціальних стандартів, гарантій їх працевлаштування та зайнятості;

удосконалено:

– понятійно-термінологічний апарат науки «державне управління»: а) розширено зміст поняття «інвалідність» як соціальної категорії: особливі потреби осіб з інвалідністю слід розуміти, серед іншого, як наслідок того, що соціальні умови звужують можливості їх самореалізації; уточнено зміст поняття

«зайнятість осіб з інвалідністю» як сукупність суспільно-економічних відносин з приводу участі їх у трудовій діяльності, що виражає міру і ступінь включення осіб з інвалідністю в процес праці, а також рівень задоволення їх потреби в оплачуваних робочих місцях, в отриманні доходу; б) сформульовано авторське визначення понять: «механізми державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю» як організаційно-правові, соціально-економічні, соціально-психологічні та інші важелі впливу держави на збереження або зміну ситуації у сфері зайнятості осіб з інвалідністю; «модернізація державної політики зайнятості осіб з інвалідністю» як процес та результат її оновлення шляхом приведення у відповідність із сучасними гуманітарними, соціальними, політичними, економічними і правовими стандартами для забезпечення реалізації прав осіб з інвалідністю на зайнятість та задоволення всебічних потреб у сфері праці;

– підходи до систематизації концептуальних засад розуміння еволюції і змісту моделей інвалідності (медичної, соціальної, політико-правової), обґрунтування на цій основі переваг соціальної та політико-правової моделей як засадничих для модернізації державної політики зайнятості осіб з інвалідністю, закріплення законодавством рівних прав на їх участь у всіх сферах життя суспільства;

– теоретичні засади державної політики зайнятості осіб з інвалідністю, що ґрунтуються на результатах аналізу та узагальнення особливостей наявних моделей державної політики інвалідності (негативна політика, модель невтручання, мозаїчна модель, максимальна політика, модель соціальних змін і змін середовища (типологія Р. Дрейка)), урахуванні специфіки існуючих підходів та змісту політики зайнятості осіб з інвалідністю як складової різних моделей соціальної політики, обґрунтуванні доцільності застосування підходів ліберальної і консервативної моделей державної політики зайнятості осіб з інвалідністю;

набули подальшого розвитку:

– обґрунтування комплексних соціальних підходів до забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю як глобальної проблеми, розв'язання якої потребує вироблення єдиної програми дій, спрямованої на подолання перешкод на шляху до залучення осіб з інвалідністю до сфери праці та зайнятості, усунення дискримінації за ознакою інвалідності тощо;

– визначення та розкриття можливостей упровадження в Україні досвіду розвинених країн у сфері зайнятості, який засвідчує доцільність застосування насамперед таких інструментів, як антидискримінаційне законодавство і створення спеціалізованих робочих місць для осіб з інвалідністю (через обмеженість результатів системи квотування робочих місць);

– підходи до обґрунтування механізмів модернізації державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю в Україні та практичних рекомендацій щодо їх запровадження.

Практичне значення отриманих результатів. Використання основних теоретичних положень і висновків дослідження, методичних розробок

сприятиме вдосконаленню процесу формування державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю. Науково обґрунтовані теоретичні положення та практичні розробки, висновки й результати роботи можуть бути використані в практичній діяльності органів законодавчої та виконавчої влади з питань регулювання зайнятості осіб з інвалідністю, зокрема у процесі формування й реалізації державної політики з регулювання зайнятості осіб з інвалідністю на загальнонаціональному, регіональному і місцевому рівнях, а також у науково-дослідницькій та викладацькій роботі при підготовці лекційних курсів, практичних і семінарських занять із відповідних питань.

Результати дисертаційної роботи у формі теоретико-методичних розробок та рекомендацій використані: Шосткінським міським територіальним центром соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Шосткінської міської ради (довідка про впровадження № 567/01-37 від 11 грудня 2019 року); Комітетом Верховної Ради з питань науки і освіти при підготовці проєктів законів України «Про освіту», «Про професійну освіту», а також внесенні змін до законів України «Про вищу освіту» та інших законів, якими регулюються суспільні відносини в освітянській сфері (довідка про впровадження від 23 січня 2017 року № 032-01); Чернігівським обласним відділенням Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю враховані та частково використані в діяльності (довідка про впровадження від 07 лютого 2013 року № 01-03/376); Чернігівським центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій при розробці навчального модуля з включенням до нього розробок (довідка про впровадження від 08 лютого 2013 року № 01-02/62).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею автора. Основні розробки, у тому числі ті, що характеризують наукову новизну, практичне значення, виконані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено на науково-практичних, наукових вітчизняних конференціях та конференціях за міжнародною участю, зокрема: «Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід» (Київ, 2008); «Становлення і розвиток української державності» (Київ, 2008); «Державне управління та місцеве самоврядування» (Харків, 2009); «Демократичне врядування: наука, освіта, практика» (Київ, 2009); «Галузь науки «Державне управління»: історія, теорія, впровадження» (Київ, 2010); «Правові аспекти публічного управління: теорія та практика» (Дніпро, 2016); «Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності» (Київ, 2017); «Сучасна парадигма публічного управління» (Львів, 2019).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 14 наукових праць, у тому числі: 5 статей у наукових фахових виданнях з державного управління, 1 стаття в зарубіжному науковому виданні, 8 тез у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації визначені її метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 208 сторінок, з яких основного тексту – 177 сторінок.

Список використаних джерел налічує 248 найменувань, у тому числі 82 – іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, проаналізовано сучасний стан її наукової розробленості, висвітлено зв'язок теми дисертації з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, описано методи, які використовувалися в роботі, розкрито наукову новизну та теоретичне і практичне значення отриманих результатів, наведено відомості щодо апробацій, публікацій, структури та обсягу дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретико-методологічні основи дослідження державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю»* – проаналізовано основні загальнотеоретичні та методологічні підходи до тематики дисертаційної роботи, зокрема визначено теоретичні основи модернізаційного підходу; узагальнено понятійно-термінологічний апарат дослідження; розглянуто сучасні міжнародні стандарти й механізми забезпечення прав осіб з інвалідністю у сфері зайнятості.

Виявлено, що в науковій літературі склалися два підходи в дослідженні інвалідності, які прийнято називати «моделями інвалідності»: медичний і соціальний. Зокрема, з'ясовано, що в медичній моделі акцент робиться на діагнозі органічної патології або дисфункції (на обмежених можливостях осіб з інвалідністю), а в соціальній інвалідність розглядається як соціальна проблема, в центрі уваги якої перебуває взаємозв'язок між людиною і навколишнім середовищем (у тому числі суспільством).

Теоретико-методологічною основою дослідження є визнання інвалідності як насамперед соціального явища, а не медичного. Установлено, що домінуюча роль соціального підходу в тлумаченні інвалідності та формуванні соціальної політики відображена в міжнародних стандартах у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, закріплена законодавчо в соціальній політиці держав з усталеними традиціями демократії. З'ясовано, що наразі цей підхід утверджується і в українській теорії та практиці державного управління соціальною сферою.

Виявлено, що сучасна державна політика відносно осіб з інвалідністю має за мету: по-перше, забезпечити їх права на максимальну участь в економічному і соціальному житті суспільства, особливо стимулювати їх працевлаштування та участь на ринку праці; по-друге, забезпечити гарантований дохід так, щоб особи з інвалідністю не позбавлялися можливості жити гідно.

На основі проведеного аналізу зроблено висновок, що жодна з розглянутих моделей інвалідності (медична, соціальна і політико-правова, індивідуальна) не

відображає повністю весь комплекс соціальних уявлень про природу інвалідності та ставлення соціуму до осіб з обмеженими функціональними можливостями, не пропонує завершеного та задовільного варіанта розв'язання проблеми.

Установлено, що формування сучасної політики зайнятості як осіб з інвалідністю, так і населення в цілому неможливе без досягнення певного балансу між принципами гуманності й економічної ефективності, без використання взаємодоповнюючих соціальних та економічних показників. Сучасні підходи до аналізу й оцінки соціальної політики передбачають застосування методу порівняння «соціальних витрат і соціальних вигод», тобто комплексний підхід до оцінки соціального й економічного ефектів.

Важливим, з методологічної точки зору, є встановлення безпосереднього взаємозв'язку між міжнародними стандартами та національними механізмами зайнятості осіб з інвалідністю: стандарти визначають механізми – правові, програмно-цільові, організаційно-управлінські, фінансово-економічні, соціально-психологічні та механізми державно-громадського партнерства. З'ясовано, що держави можуть обирати ті чи інші механізми залежно від їх соціально-економічних умов, прийнятої моделі соціальної політики (ліберальної, консервативної, соціал-демократичної), однак основоположним є відповідність національної політики міжнародним стандартам.

Обґрунтовано підходи до інтерпретації механізмів державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю в межах цього дослідження: 1) як системи цілей, завдань, принципів, заходів, засобів, методів діяльності держави, спрямованої на забезпечення рівних умов для реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері праці та зайнятості; 2) організаційно-правові, соціально-економічні, соціально-психологічні та інші важелі впливу держави на збереження або зміну ситуації у сфері зайнятості осіб з інвалідністю.

На основі розглянутих основних міжнародно-правових документів у сфері захисту трудових прав осіб з інвалідністю, зокрема Конвенції Міжнародної організації праці № 142 про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів (1975 р.) і Конвенції про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів № 159 (1983 р.), виділено основні принципи формування політики відносно таких осіб, вироблені світовим співтовариством.

Визначено, що модернізація державної політики зайнятості осіб з інвалідністю – це процес і результат її оновлення шляхом приведення до кращих сучасних гуманітарних, соціальних, політичних, економічних і правових стандартів забезпечення реалізації прав осіб з інвалідністю на зайнятість та їхніх всебічних потреб у сфері праці. Зайнятість осіб з інвалідністю являє собою сукупність суспільно-економічних відносин з приводу їх участі в трудовій діяльності; виражає міру включення осіб з інвалідністю в працю, ступінь задоволення їх особистих потреб в оплачуваних робочих місцях, в отриманні доходу.

Розглянуто історію становлення політики соціального захисту соціально уразливих верств населення в Україні. Виділено активні та пасивні заходи

регулювання зайнятості, які передбачає державна політика залежно від стану економіки та ринку праці.

Установлено, що сьогодні держава залишається основним публічним суб'єктом у визначенні, категоризації та легалізації інвалідності і продовжує бути істотним елементом у конструюванні і підтриманні залежного статусу осіб з інвалідністю.

У **другому розділі** – «*Аналіз сучасного стану державної політики України щодо забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю*» – узагальнено організаційно-правові механізми державної політики України у сфері зайнятості осіб з інвалідністю, проаналізовано соціально-економічну та соціально-психологічну ситуацію у сфері зайнятості осіб з інвалідністю, розглянуто сучасні практики державної політики зарубіжних країн у зазначеній сфері.

Проведений аналіз сучасного стану державної політики України щодо забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю дає змогу зробити висновок про те, що ця політика на сучасному етапі перебуває на перехідному етапі: значною мірою вона є інертним продовженням відповідної практики, що проводилась у СРСР; водночас державне управління зайнятістю осіб з інвалідністю повільно відмовляється від деяких регресивних радянських механізмів захисту трудових прав осіб з інвалідністю і використовує адекватні сучасній соціально-економічній системі інструменти підтримки осіб з інвалідністю у сфері праці.

Установлено, що, як і в багатьох розвинутих країнах світу, залучення осіб з інвалідністю до сфери праці здійснюється шляхом квотування, яке в межах 4 % нормативу забезпечує можливості працевлаштування для осіб з інвалідністю.

Однак ця система має низку недоліків і обмежень, а саме: недостатньою мірою заохочує роботодавців до найму осіб з інвалідністю; не враховує можливостей виконання нормативу в різних галузях економіки; не передбачає достатньо ефективної системи контролю виконання нормативу тощо.

В Україні, на відміну від зарубіжних країн, взагалі не існує чітко визначеного розміру та порядку розподілу коштів від штрафних санкцій, що повинні спрямовуватися на заходи щодо створення та збереження робочих місць для осіб з інвалідністю.

Визначено, що в Україні прийнята низка нормативно-правових актів, які встановлюють право осіб з інвалідністю на працю, вибір професії та виду діяльності, професійне навчання, розвиток умінь і навичок та професійну орієнтацію, страхування від безробіття, сприяння державних інституцій у пошуку роботи з урахуванням рекомендацій медико-соціальних експертних комісій тощо. Разом з тим виявлено, що українська нормативно-правова база зорієнтована переважно на адміністративно-примусові методи впливу на роботодавців, тоді як у зарубіжних країнах широко застосовують фінансово-економічні та соціально-психологічні механізми стимулювання роботодавців.

З'ясовано, що поняття «дискримінація» щодо осіб з інвалідністю законодавством України не визначено. Не передбачено також і відповідних

механізмів та процедур застосування адміністративної чи юридичної відповідальності за дискримінаційні дії по відношенню до осіб з інвалідністю, а також за нездійснення відповідних заходів щодо забезпечення доступу осіб з інвалідністю до соціальної та виробничої інфраструктури на рівні з іншими громадянами.

Розкрито організаційно-функціональну структуру державної політики щодо працевлаштування осіб з інвалідністю. До неї входять органи праці та соціального захисту населення, державна служба зайнятості, регіональні відділення Фонду соціального захисту інвалідів, центри професійної реабілітації осіб з інвалідністю і навчальні заклади системи Мінпраці України.

Установлено, що на сьогодні в Україні передбачено кілька варіантів зайнятості осіб з інвалідністю, а саме: відкрита зайнятість; захищена зайнятість; зайнятість на соціально-економічних підприємствах із транзитними та постійними робочими місцями, які створені на базі міжрегіональних центрів професійної реабілітації осіб з інвалідністю; зайнятість у виробничих майстернях.

Узагальнено недоліки захищеної або спеціалізованої зайнятості осіб з інвалідністю, виявлено, що нагальною проблемою в Україні є інтеграція осіб з інвалідністю до відкритого ринку праці, їх вкрай низька самозайнятість та орієнтація на підприємницьку діяльність.

Основні бар'єри на шляху до працевлаштування осіб з інвалідністю та їх зайнятості, які умовно розподілено за такими видами: психологічні, фізичні, соціальні, організаційні і нормативно-правові.

Проблема зайнятості осіб з інвалідністю серед інших соціальних, економічних та політичних проблем сучасного світу набула надзвичайної вагомості, що спонукає міжнародні інституції, національні уряди, громадськість різних країн приділяти велику увагу пошуку, розробці і впровадженню моделей соціальної підтримки, які б найбільше відповідали потребам осіб з інвалідністю й були оптимально пристосовані до місцевих умов, традицій та ресурсних можливостей. Зокрема, виявлено, що в більшості країн ЄС запроваджено диференційований підхід до заповнення квоти особами з інвалідністю, що сприяло значному підвищенню рівня професійної інтеграції осіб з інвалідністю із тяжкими вадами здоров'я та молодих осіб з інвалідністю без досвіду роботи.

Узагальнено позитивні тенденції зарубіжних систем квотування робочих місць для осіб з інвалідністю, які варто інтегрувати до української практики, особливо щодо використання коштів, які надходять від штрафних санкцій за незаповнення квоти на заходи щодо соціально-трудової, професійної реабілітації та зайнятості осіб з інвалідністю.

Установлено, що фінансово-економічні механізми виступають найпоширенішими та дієвими важелями заохочення зарубіжних роботодавців до найму або збереження зайнятості осіб з інвалідністю.

Визначено, що ефективність державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю безпосередньо залежить від темпів і результативності її реформування, дієвого законодавчого забезпечення, залученням осіб з

інвалідністю до активної участі в розробці державної, регіональної та місцевої політик.

Проведено аналіз основних моделей соціальної політики, що використовуються у світі, – ліберальної, консервативної і соціал-демократичної; запропоновано поєднання ліберальної і консервативної моделей як найоптимальніших у сфері захисту трудових прав осіб з інвалідністю, розвитку антидискримінаційного законодавства з удосконаленням системи квотування робочих місць для осіб з інвалідністю в умовах становлення ринкової економіки в Україні. Ця позиція є орієнтиром при дослідженні перспективних напрямів модернізації державної політики України у сфері зайнятості осіб з інвалідністю.

У **третьому розділі** – *«Удосконалення механізмів модернізації державної політики України у сфері зайнятості осіб з інвалідністю»* – розглянуто формування комплексного механізму модернізації державної політики регулювання зайнятості осіб з інвалідністю; обґрунтовано шляхи вдосконалення механізмів збереження існуючих та створення нових робочих місць для осіб з інвалідністю, зокрема в напрямках розвитку малого підприємництва та самозайнятості осіб з інвалідністю й підвищення гарантій працевлаштування молоді з інвалідністю.

Обґрунтовано, що для підвищення трудової зайнятості осіб з інвалідністю в Україні потреба в модернізації механізму державного регулювання зі створення робочих місць для їх працевлаштування, який визначено як комплексну взаємоузгоджену систему заходів для забезпечення трудової зайнятості осіб з інвалідністю, що включає економічне, соціально-психологічне, законодавче підґрунтя, фінансово-економічний вплив і організаційно-управлінську структуру.

Розглянуто механізми фінансово-економічного забезпечення державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю. Установлено, що важливими в цьому контексті є розроблення механізму підтримуваного працевлаштування та супроводу особи з інвалідністю на робочому місці, визначення джерел фінансування цих послуг та організацій, які ці послуги повинні надавати; визначення фаху та кваліфікаційного рівня фахівців із супроводження осіб з інвалідністю на робочому місці; розроблення державної програми підтримуваного працевлаштування осіб з інвалідністю.

На основі соціального підходу змодельована та обґрунтована структурна схема комплексного механізму модернізації державного регулювання зайнятості осіб з інвалідністю (рис. 1).

Визначено та обґрунтовано, що сприяння розвитку самозайнятості та малого і середнього бізнесу – один із найбільш перспективних шляхів здійснення активної політики зайнятості в Україні.

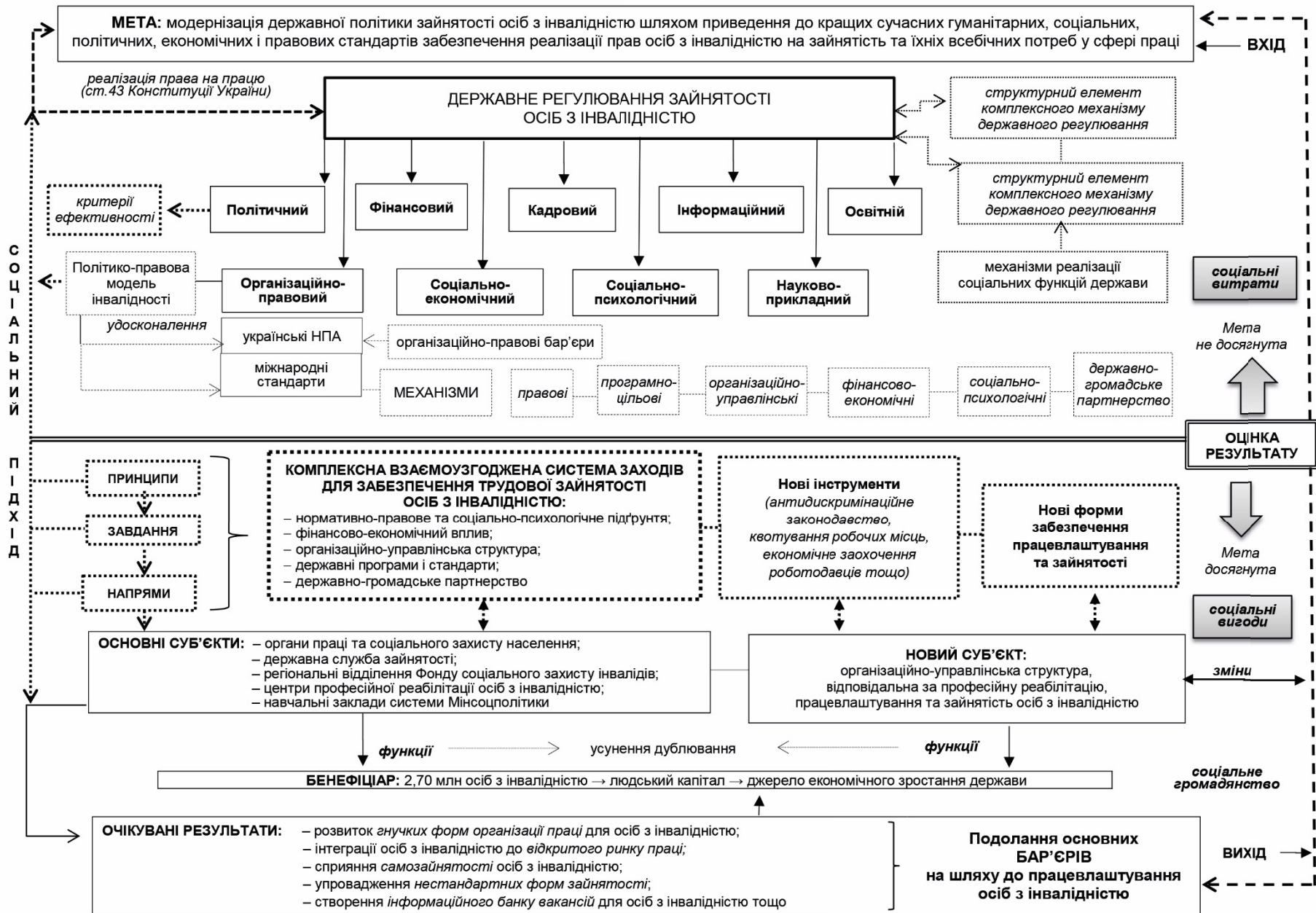

Рис.1. Структурно-функціональна схема комплексного механізму модернізації державного регулювання зайнятості осіб з інвалідністю

Доведено, що система зайнятості осіб з інвалідністю не повинна бути консервативною, замкнутою, застарілою, а тому її слід періодично переглядати та вдосконалювати відповідно до нових прогресивних вимог часу та економічного стану країни, регіону, «на місцях». Відтак органи публічної влади повинні постійно вишукувати нові підходи і форми працевлаштування, організації праці, професійної реабілітації осіб з інвалідністю.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано актуальну наукову проблему, яка полягає у визначенні і науково-теоретичному обґрунтуванні комплексного механізму модернізації державного регулювання зайнятості осіб з інвалідністю. У процесі дослідження отримано такі основні наукові й теоретичні результати.

1. Розкрито основні поняття і концепції моделей інвалідності в контексті проблематики дисертаційної роботи. Дослідження ґрунтується на: визнанні інвалідності передовсім як соціального явища, а не медичного; розгляді державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю як підсистеми соціальної політики; розуміння взаємозв'язку між міжнародними стандартами прав осіб з інвалідністю й механізмами національних політик держав у сфері зайнятості осіб з інвалідністю.

Визнання соціальної сутності інвалідності означає, що інвалідність – це не стільки результат фізичного чи психічного недугу, скільки наслідок непристосованості соціального середовища до особливих потреб осіб з інвалідністю. Соціальна модель інвалідності, на відміну від медичної моделі, яка все ж таки зберігає певні свої переваги, наочно демонструє процес поступового переосмислення концепції інвалідності, відмови від стереотипних підходів, спробу розглянути можливості оптимальної адаптації осіб з інвалідністю до соціуму завдяки власним зусиллям і перегляду ставлення суспільства до осіб з інвалідністю.

Зайнятість осіб з інвалідністю пропонується розуміти як сукупність суспільно-економічних відносин з приводу участі їх у трудовій діяльності, що виражає міру і ступінь включення осіб з інвалідністю в процес праці, а також рівень задоволення їх потреби в оплачуваних робочих місцях, в отриманні доходу. Зміни парадигми інвалідності зумовлюють потреби модернізації державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю в Україні шляхом приведення її у відповідність із сучасними гуманітарними, соціальними, політичними, економічними і правовими стандартами забезпечення реалізації прав осіб з інвалідністю на зайнятість та задоволення всебічних потреб у сфері праці.

2. З'ясовано теоретичні засади державної політики зайнятості осіб з інвалідністю, зокрема, встановлено домінуючу роль соціального підходу в тлумаченні інвалідності та формуванні соціальної політики. Аналіз теоретичних засад державної політики зайнятості осіб з інвалідністю дає підстави стверджувати, що ця політика як складова соціальної політики перебуває у структурно-функціональній взаємозалежності з останньою, повною мірою відтворює її системні якості, структурні особливості, закономірності функціонування і процес її розвитку як системи.

Обґрунтована необхідність формування політики зайнятості осіб з інвалідністю на основі балансу між принципами гуманності й економічної ефективності, використання взаємодоповнюваних соціальних та економічних показників. При цьому встановлено, що сучасні підходи до аналізу й оцінки «соціальних витрат і соціальних винагород», тобто комплексний підхід до оцінки соціального і економічного ефектів соціальної політики передбачають використання методу порівняння.

Розкрито особливості основних моделей соціальної політики (зокрема виокремлених Р. Еспінг-Андерсоном ліберальної, консервативної і соціал-демократичної) і встановлено, що наявні класифікації умовні, оскільки будь-яка країна застосовує властиві різним моделям методи, які є найбільш прийнятними й адекватними соціально-економічній і політичній ситуації. Тож інваріантних моделей соціальної політики щодо осіб з інвалідністю сьогодні не існує.

Виявлено, що основою різних моделей соціальної політики є різні схеми розподілу, які, у свою чергу, визначаються різними вихідними критеріями і уявленнями про соціальну справедливість.

3. Висвітлено міжнародні стандарти забезпечення прав осіб з інвалідністю у сфері зайнятості, встановлено домінуючу в них роль соціального підходу в тлумаченні інвалідності та формуванні соціальної політики. З'ясовано, що поступово цей підхід утверджується і в українській теорії та практиці державного управління.

Виявлено, що міжнародні стандарти у сфері зайнятості осіб з інвалідністю і національні механізми працевлаштування останніх перебувають у безпосередньому взаємозв'язку: стандарти визначають механізми – правові, програмно-цільові, організаційно-управлінські, фінансово-економічні, соціально-психологічні і механізми державно-громадського партнерства. Держави обирають ті або інші механізми залежно від їх соціально-економічних умов, прийнятої моделі соціальної політики (ліберальної, консервативної, соціал-демократичної). Нині у світі провідними механізмами залишаються антидискримінаційне законодавство і політика квотування робочих місць для осіб з інвалідністю, а головним принципом – відповідність національної політики міжнародним стандартам.

4. Систематизовано організаційно-правові засади забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю в Україні та встановлено, що українська нормативно-правова база щодо зайнятості осіб з інвалідністю поки залишається недосконалою. В Україні не сформовано законодавчу базу щодо професійної підготовки та професійної освіти осіб з інвалідністю у звичайних, а не спеціальних навчальних закладах середнього та вищого професійного навчання, що не дає змоги особам з інвалідністю повноцінно інтегруватися в суспільство. Фінансові стимули, передбачені чинним законодавством України для роботодавців для заохочення їхньої діяльності щодо працевлаштування осіб з інвалідністю, залишаються для них малодоступними. В Україні до 2018 р. була відсутня практика включення до колективних договорів підприємств та організацій питань сприяння інтегруванню осіб з інвалідністю до трудової сфери. Поняття «дискримінація» щодо осіб з інвалідністю законодавством

України не визначено. Не передбачено також і відповідних механізмів та процедур адміністративної чи юридичної відповідальності за дискримінаційні дії стосовно осіб з інвалідністю, а також за невжиття відповідних заходів щодо забезпечення доступу осіб з інвалідністю до соціальної та виробничої інфраструктури нарівні з іншими громадянами.

5. Проаналізовано соціально-економічний та соціально-психологічний стан забезпечення гарантій зайнятості осіб з інвалідністю та виявлено об'єктивні та суб'єктивні бар'єри на шляху працевлаштування цієї категорії громадян.

Задекларовані Українською державою права людини у сфері зайнятості особи з інвалідністю реалізувати повною мірою не можуть. Рівні можливості для таких громадян часто залишаються мрією, а ізоляція від суспільства – реальністю. Через фізичні бар'єри більшість осіб з інвалідністю не може працювати, а отже, вести повноцінне життя.

Проведений аналіз сучасного стану державної політики України щодо забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю дає змогу зробити висновок про те, що ця політика на сучасному етапі перебуває в перехідній фазі: значною мірою вона є інертним продовженням відповідної практики, що проводилась у СРСР; водночас державне управління зайнятостю осіб з інвалідністю повільно відмовляється від деяких регресивних радянських механізмів захисту трудових прав осіб з інвалідністю і застосовує адекватні сучасній соціально-економічній системі інструменти підтримки осіб з інвалідністю у сфері праці.

6. Узагальнено кращий зарубіжний досвід державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю Великої Британії, ФРН, Швеції, Австрії, США та ін. і визначено можливості його впровадження в Україні.

Аналіз проблеми формування державної політики у сфері трудової зайнятості осіб з інвалідністю в контексті зарубіжного досвіду свідчить про необхідність застосування в Україні передовсім таких інструментів, як антидискримінаційне законодавство та створення спеціалізованих робочих місць для осіб з інвалідністю.

Зарубіжна система квотування робочих місць для осіб з інвалідністю має позитивні особливості, яких немає в аналогічній українській практиці, зокрема: варіювання відсотка квоти залежно від потреби ринку праці та форми власності підприємства; суворе дотримання в апараті органів центрального й місцевого управління нормативів робочих місць для забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю; заохочення роботодавців до прийняття на роботу всіх категорій осіб з інвалідністю – без досвіду роботи молоді, жінок, осіб передпенсійного віку та ін.; спрямування коштів установлених штрафних санкцій за незаповнення квоти робочих місць для осіб з інвалідністю на заходи забезпечення їх соціально-трудової, професійної реабілітації та зайнятості.

7. Розроблено та обґрунтовано шляхи вдосконалення механізмів модернізації державної політики регулювання зайнятості осіб з інвалідністю, пріоритетними серед яких визначено: комплексний механізм модернізації державної політики регулювання зайнятості осіб з інвалідністю; удосконалення механізмів збереження існуючих та створення нових робочих місць для осіб з

інвалідністю через розвиток малого підприємництва і самозайнятості в Україні; підвищення гарантій працевлаштування молоді з інвалідністю.

Комплексний механізм модернізації державної політики регулювання зайнятості осіб з інвалідністю являє собою взаємоузгоджену систему заходів як складових цього механізму (політичних, організаційно-правових, соціально-економічних, соціально-психологічних, науково-прикладних, освітніх, фінансових, кадрових та інформаційних) для забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю, що, на відміну від раніше відомих в українській державно-управлінській науці моделей, спирається на міжнародні стандарти та кращі зарубіжні практики реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері праці та зайнятості, зокрема:

- прийняття соціальної моделі інвалідності як концептуальної основи політики зайнятості осіб з інвалідністю, що базується на фактах (доказах) про її вплив на інклюзивність ринку праці та збільшення можливостей працевлаштування для осіб з інвалідністю;

- удосконалення в умовах переходу від компенсаційної до інтеграційної політики законодавчих та інших нормативних актів, що стосуються професійної реабілітації, працевлаштування та зайнятості осіб з інвалідністю;

- застосування соціально-психологічних механізмів (інформаційних, консультаційних) мотивації осіб з інвалідністю до професійного розвитку та зайнятості шляхом тісної співпраці між ключовими заінтересованими сторонами різних інституцій (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, роботодавці, профспілки, громадські організації та ін.);

- постійна розбудова простору доступних, справедливих, інклюзивних та безпечних робочих місць для осіб з інвалідністю на підприємствах різних форм власності, які хочуть і можуть працювати;

- забезпечення в повному обсязі права осіб з інвалідністю на всі заходи щодо професійної реабілітації, професійної орієнтації й професійного навчання осіб з інвалідністю, сприяння їх трудовій зайнятості (субсидії, позики, компенсації витрат на заробітну плату тощо), на справедливі та гідні умови праці та зайнятості нарівні з іншими та недопущення дискримінації осіб з інвалідністю у сфері праці та зайнятості, зокрема щодо набору, відбору, призначення, можливостей навчання, оцінки результатів роботи, підвищення по службі, переведення, збереження робочого місця, повернення до роботи тощо;

- підвищення рівня адресності надання різних видів соціальної допомоги та ефективності використання бюджетних коштів;

- підвищення спроможності громад виконувати повноваження у сфері соціального захисту населення з метою забезпечення рівних можливостей та створення умов для повної інтеграції, незалежності та продуктивності праці осіб з інвалідністю;

- забезпечення наповнення та використання Єдиної інформаційно-аналітичної системи управління соціальною підтримкою населення України (E-SOCIAL) під час надання послуг професійної реабілітації, працевлаштування та зайнятості осіб з інвалідністю.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

1. Божко Я. О. Державна політика у сфері зайнятості інвалідів у контексті зарубіжного досвіду. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України*. 2008. № 4. С. 262–269.
2. Божко Я. О. Державна політика сприяння розвитку різних форм самозайнятості інвалідів в Україні. *Держава та регіони*. 2010. № 1. С. 181–186.
3. Божко Я. О. Організаційно-правове регулювання сфери зайнятості інвалідів–учасників антитерористичної операції. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2016. № 2. С. 129–138.
4. Vozhko Ya. A. Employment of the youth with disabilities as an important lever of its labour potential realization and social integration. *East European Scientific Journal*. 2019. № 6. Part 6. P. 6–10.
5. Божко Я. О. Удосконалення механізмів збереження існуючих та створення нових робочих місць для осіб з інвалідністю. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : електрон. наук. фах. вид. 2019. № 12. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/12_2019/54.pdf. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.12.52

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Божко Я. О. Проблема реалізації інвалідами права на працю в Україні. *Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід* : матеріали наук-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 30 трав. 2008 р.) : у 3 т. / за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна. Київ : НАДУ, 2008. Т. 1. С. 283–284.
2. Божко Я. О. Державна політика щодо становлення професійної спрямованості інвалідів. *Становлення і розвиток української державності*. Вип. 3. наук.-практ. конф. «Державна та регіональна політика України в умовах глобалізації», м. Київ, МАУП, 24 жовт. 2008 р. Київ : ДП Видавн. дім «Персонал», 2009. С. 143–144.
3. Божко Я. О. Взаємодія державних і громадських інституцій у розв'язанні проблем інвалідів в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування* : тези ІХ Міжнар. наук. конгресу, 26–27 берез. 2009 р. Харків : Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр», 2009. С. 349–350.
4. Божко Я. О. Роль освіти у підвищенні конкурентоспроможності інваліда на ринку праці. *Демократичне врядування: наука, освіта, практика* : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 29 трав. 2009 р. : у 4 т. / за заг. ред. В. П. Приходька, С. В. Загороднюка. Київ : НАДУ, 2009. Т. 4. С. 263–264.
5. Божко Я. О. Моделі інвалідності та їх впливи на державну політику у сфері соціального захисту інвалідів. *Галузь науки «Державне управління»: історія, теорія, впровадження* : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 28 трав. 2010 р. : у 2 т. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. Київ : НАДУ, 2010. Т. 1. С. 373–374.
6. Божко Я. О. Проблеми забезпечення зайнятості людей з особливими потребами учасників АТО. *Правові аспекти публічного управління: теорія та*

практика : матеріали VIII наук.-практ. конф. 08 груд. 2016 р., м. Дніпро / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2016. С. 204–207.

7. Божко Я. О. Особливості та пріоритети публічного управління у сфері зайнятості осіб з інвалідністю. *Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності* : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 26 трав. 2017 р.) : у 5 ч. / за заг. ред. В. С. Куйбіди, А. П. Савкова, С. В. Загороднюка. Київ : НАДУ, 2017. Ч. 4. С. 13–15.

8. Божко Я. О. Теоретико-методологічні основи дослідження державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю. *Сучасна парадигма публічного управління* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. 17–18 жовт. 2019 р., м. Львів / за наук. ред. доц. А. В. Стасишина. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2019. С. 11–14.

Праці, опубліковані в інших виданнях

1. Божко Я. О. Соціальне самопочуття інвалідів в Україні у контексті проблеми зайнятості. *Держава та регіони*. 2009. № 1. С. 28–33.

АНОТАЦІЯ

Божко Я. О. Механізми модернізації державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю в Україні. – Кваліфікаційна праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління (доктора філософії) за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національна академія державного управління при Президентові України, Київ, 2020.

У дисертації здійснено теоретико-методологічний аналіз державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю та розроблено, обґрунтовано й запропоновано комплексний механізм модернізації державної політики забезпечення умов щодо реалізації їх прав у сфері праці та зайнятості в Україні.

Розкрито основні поняття і концепції моделей інвалідності в системі наукових досліджень та конкретизовано понятійний апарат дослідження шляхом уточнення змісту понять «інвалідність», «особа з інвалідністю», «модернізація державної політики». Запропоновано авторське визначення понять «зайнятість осіб з інвалідністю», що являє собою сукупність суспільно-економічних відносин з приводу їх участі в трудовій діяльності; виражає міру включення осіб з інвалідністю в працю, ступінь задоволення їх особистих потреб в оплачуваних робочих місцях, в одержанні доходу, та «модернізація державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю в Україні» – оновлення державної політики зайнятості осіб з інвалідністю шляхом приведення до кращих сучасних гуманітарних, соціальних, політичних, економічних і правових стандартів забезпечення реалізації прав осіб з інвалідністю на зайнятість та їхніх всебічних потреб у сфері праці.

З'ясовано теоретичні засади державного регулювання зайнятості осіб з інвалідністю шляхом аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових джерел з питань державного регулювання зайнятості осіб з інвалідністю, удосконалено

методологічну базу досліджень державного регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю і визначено можливості впровадження в Україні зарубіжного досвіду державної політики у сфері зайнятості осіб з інвалідністю.

Визначено міжнародні стандарти прав осіб з інвалідністю у сфері зайнятості з метою подальшої імплементації в Україні, що свідчить про необхідність застосування, насамперед, таких інструментів, як антидискримінаційне законодавство, соціальне включення і створення спеціалізованих робочих місць для осіб з інвалідністю.

Систематизовано організаційно-правове забезпечення зайнятості осіб з інвалідністю в Україні для визначення пріоритетних напрямів модернізації державної політики у цій сфері діяльності.

Здійснено аналіз соціально-економічних та соціально-психологічних аспектів забезпечення гарантій зайнятості осіб з інвалідністю, виявлено об'єктивні та суб'єктивні перешкоди на шляху їх працевлаштування в Україні.

Узагальнено кращий досвід зарубіжних країн з державної політики щодо зайнятості осіб з інвалідністю та визначено можливості його запровадження в Україні на засадах структурно-функціонального підходу.

Запропоновано напрями вдосконалення механізмів модернізації державної політики регулювання зайнятості осіб з інвалідністю, якими передбачено розроблення й обґрунтування комплексного механізму модернізації державної політики регулювання зайнятості осіб з інвалідністю, що ґрунтується на організаційно-правових, соціально-економічних та соціально-психологічних аспектах з урахуванням міжнародних стандартів щодо реалізації прав осіб з інвалідністю у сфері праці в Україні; удосконалення механізмів збереження існуючих та створення нових робочих місць для осіб з інвалідністю в умовах розвитку малого підприємництва та самозайнятості в Україні, підвищення гарантії працевлаштування молоді з інвалідністю.

Ключові слова: механізми державного управління; державна політика у сфері зайнятості осіб з інвалідністю; трудова зайнятість осіб з інвалідністю; соціальний захист осіб з інвалідністю.

ANNOTATION

Bozhko Y. O. The mechanisms of state policy modernization in the sphere of employment of people with disabilities in Ukraine. – Qualification research work on the rights of manuscript.

Dissertation for the Ph D degree in Public Administration with a specialization in 25.00.02 – Mechanisms of Public Administration. – National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, 2020.

In the dissertation, the theoretical and methodological analysis of the state policy in the field of employment of persons with disabilities is carried out and the complex mechanism of modernization of the state policy on securing the conditions for

realization of their rights in the sphere of work and employment in Ukraine is developed, substantiated and proposed.

The basic terms and concepts of disability models used by researchers are revealed and the conceptual apparatus of the study is specified by clarifying the content of the terms «disability», «person with a disability» and «modernization of a state policy». The author defines the concept of «employment of persons with disabilities» as the set of socio-economic relations regarding their participation in work activities. This set expresses the extent of inclusion of persons with disabilities into work, the degree of satisfaction of their personal needs in paid workplaces, in income generation. The concept of «modernization of the state policy on employment of persons with disabilities in Ukraine» is defined as the update of the state policy on employment of persons with disabilities by aligning the realization of the rights of persons with disabilities to employment and their comprehensive needs in the field of work with the best current social, political, economic and legal standards.

Theoretical foundations of the state regulation of the employment of persons with disabilities are determined by means of analysis of national and foreign research sources on the issues of state regulation of the employment of persons with disabilities. The methodological base of researches of the state regulation of social protection of persons with disabilities is improved, and the possibilities to implement in Ukraine foreign experience of the state policy in the sphere of employment of persons with disabilities are identified.

International standards of the rights of persons with disabilities in the field of employment have been defined with a view to further implementation in Ukraine, which demonstrates the necessity of applying, first of all, such tools as anti-discriminating legislation, social inclusion and creation of specialized jobs for persons with disabilities.

The organizational and legal support of the employment of persons with disabilities in Ukraine is systematized in order to determine the priority directions of modernizing legislative framework.

The analysis of socio-economic and socio-psychological aspects of ensuring guarantees of employment of persons with disabilities is done; objective and subjective obstacles to their employment in Ukraine are identified.

The best experience of foreign countries in the state policy on employment of persons with disabilities is generalized and the possibilities of its implementation in Ukraine on the basis of structural and functional approach are determined.

The areas of modernization of the state regulatory policy on employment of persons with disabilities are offered on the basis of development and substantiation of the complex mechanism of modernization of the policy in this sphere, with regard to organizational, legal, socio-economic and social-psychological aspects and with consideration of international standards of realization of the rights of persons with disabilities in the field of work in Ukraine; improvement of mechanisms of preserving existing and creation of new jobs for persons with disabilities in the conditions of development of small business and self-employment in Ukraine, the increase of guarantee of employment of the youth with disabilities.

Keywords: mechanisms of public administration; state policy on employment of persons with disabilities; employment of persons with disabilities; social protection of persons with disabilities.

Підп. до друку 08.10.2020.
Формат 60 x 84/16. Обл.-вид. арк. 1,43. Ум.-друк. арк. 1,16.
Тираж 100 пр.

Свідоцтво серії ДК № 1561 від 06.11.2003.

Віддруковано з оригінал-макета у видавничо-друкарському центрі
Національної академії державного управління
при Президентіві України.
03057, Київ, вул. Антона Цедіка, 20, тел. 456-67-93